

ПРАВО НА РІВНІСТЬ ЯК ОБ'ЄКТ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ

Право на рівність є ключовим елементом забезпечення справедливості, соціальної інтеграції, захисту прав людини та загальної стабільності суспільства. Його дотримання є критично важливим для побудови та підтримки демократичного суспільства. У свою чергу, нерівність може стати ґрунтом для радикалізації та екстремізму. В умовах воєнного стану, коли загальний рівень насильства зростає, створюються сприятливі умови для екстремістських настроїв, особливо серед тих, хто відчуває несправедливість. Відтак, кримінально-правова охорона права на рівність покликана запобігти виникненню таких загроз.

Принцип рівності традиційно розглядають як одну з фундаментальних конституційних вимог, як важливу умову існування правової держави. Як відомо, цінність права полягає в триєдності свободи, рівності і справедливості. Тому вимога рівності тісно пов'язана з ідеями справедливості і свободи. Так, сьогодні в юридичній науці загальноновизнаною є теза, згідно з якою відповідно до суті справедливості відносини між людьми слід формувати в сенсі рівності [1, с. 222].

Розділ II «Права, свободи та обов'язки людини і громадянина» Конституції України одним із перших закріплює саме право на рівність усіх людей у їх гідності і правах. У статті 24 Конституції України встановлено, що громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом. Не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками [2]. Відтак, право на рівність є основоположним і має вирішальне значення для забезпечення справедливості та підтримки суспільного порядку. Крім того, рівноправність є однією з основ демократії та правової держави, тому у випадку її порушення повинна бути забезпечена сувора реакція держави засобами кримінально-правової охорони.

Як зауважує В. В. Курафєєв, цілком очевидно, що посягання на рівноправність людини і громадянина має підвищену суспільну небезпечність, оскільки виявляється у спрямованості на важливі об'єкти кримінально-правової охорони (передусім суспільні відносини, що забезпечують рівність захисту основних конституційних прав і свобод громадянина) та у негативному ставленні до них. Враховуючи сучасні теоретичні підходи до визначення суспільної небезпечності злочину, слід констатувати, що характер і ступінь суспільної небезпечності діяння, яке полягає у порушенні рівноправності громадян, цілком достатні для його криміналізації [3, с. 61].

Кримінальний кодекс України спрямований на виконання ряду завдань, зокрема, і на правове забезпечення охорони прав і свобод людини і громадянина. З метою реалізації визначеного завдання, передбачено ключову норму, що забезпечує кримінально-правову охорону права на рівність, - статтю 161 Кримінального кодексу України. Положеннями даної статті забороняються умисні дії, спрямовані на розпалювання національної, регіональної, расової чи

релігійної ворожнечі та ненависті, на приниження національної честі та гідності, або образа почуттів громадян у зв'язку з їхніми релігійними переконаннями, а також пряме чи непряме обмеження прав або встановлення прямих чи непрямих привілеїв громадян за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, інвалідності, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками [4].

Суспільна небезпека злочину полягає у створенні загрози виникнення чи ескалації конфліктів між різними членами суспільства через расову, національну, релігійну чи іншу нетерпимість, порушення прав і свобод людей у зв'язку з їхньою дискримінацією за певними ознаками. Основним безпосереднім об'єктом злочину є закріплена в Конституції України рівність людини і громадянина у правах та свободах. Факультативним додатковим об'єктом можуть бути честь і гідність особи, її життя, здоров'я, власність, встановлений порядок виконання службовими особами своїх повноважень тощо [5].

Як приклад нагальної необхідності держави взяти під правову охорону одні з найбільш значущих цінностей (у цьому випадку у сфері захисту рівноправності громадян) можна навести Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення кримінальної відповідальності за виготовлення та поширення забороненої інформаційної продукції» від 03.03.2022 року. Зазначеним законом було запроваджено кримінальну відповідальність за порушення рівноправності громадян залежно від регіональної належності, тобто за умисні дії, що спрямовані на розпалювання регіональної ворожнечі та ненависті. У цьому випадку з урахуванням: наявності воєнного стану на території України, змін та перетворень, які торкнулися політичної, економічної, соціальної, культурної сфер суспільних відносин, держава оперативно відреагувала на необхідність захисту такої сфери, як забезпечення рівноправності громадян незалежно від регіональної належності [6].

Таким чином, дискримінація суперечить основним принципам демократії, а порушення рівноправності підриває довіру до правових інститутів і держави в цілому, що може призвести до кризи легітимності та дестабілізації політичної системи. Суспільна небезпека порушення рівноправності громадян залежно від їх расової, національної, регіональної належності, релігійних переконань, інвалідності та за іншими ознаками демонструє необхідність захисту права на рівність саме засобами кримінального права. Тому, необхідною умовою захисту конституційного права на рівність є створення ефективної системи запобігання і протидії кримінальним правопорушенням у сфері дискримінації.

Список використаних джерел:

1. Руссу К. С. Значення принципу рівності у визначенні об'єктів кримінально-правової охорони. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2014. № 8. С. 222-227.
2. Конституція України: Основний Закон від 28.06.1996 року № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
3. Курафєєв В. В. Кримінальна відповідальність за порушення

рівноправності громадян залежно від їх расової, національної належності, релігійних переконань, інвалідності та за іншими ознаками (ст. 161 КК України): аналіз складу злочину: дис. канд.юрид.наук: 12.00.08 / Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, Науково-дослідний інститут вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса Національної академії правових наук України. Харків, 2018. 223 с.

4. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. № **2341-III**. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>

5. Науково-практичний коментар до статті 161 Кримінального кодексу України. *Інформаційне агентство "ЛІГА:ЗАКОН"*: веб-сайт. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/KK004666>

6. Смірнова І. С. Кримінальна відповідальність за порушення рівноправності громадян, перелік «захищених ознак», за яких настає відповідальність (порівняльний аспект). *Південноукраїнський правничий часопис*. 2022. № 4. С. 48-55.